

► Lietuvos gyventojų mirtingumo skirtumai pagal tautybę

Nauji metodai – patikimesni rezultatai

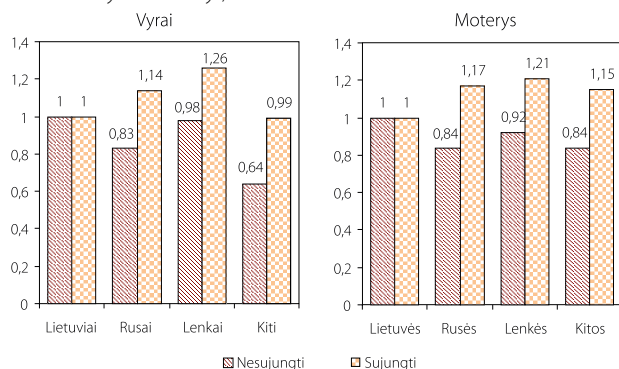
Domantas Jasilionis, Vlada Stankūnienė

Lietuvoje pradėti demografinių procesų raidos įvairiose gyventojų sociodemografinėse ir socioekonominėse grupėse netolygumų tyrimai jungiant demografinių įvykių registracijos ir gyventojų surašymų duomenis visos populiacijos lygmeniu yra vieni pirmųjų Vidurio ir Rytų Europoje tarp nedaugelio panašių tyrimų, atliekamų (atliktų) Šiaurės ir Vakarų Europoje. Tai iš esmės naujo tipo tyrimai, leidžiantys gauti daug tikslesnę ir patikimesnę informaciją nei naudojant agreguotus demografinių įvykių registracijos duomenis.

Lietuvoje tokio tipo tyrimai anksčiausiai buvo pradėti atliekant gyventojų mirtingumo sociodemografinių ir socioekonominių skirtumų vertinimus, tad ir gauti rezultatai tiriant mirtingumą yra išsamiausi. Skirtingo tipo mikroduomenų bazių, šiuo atveju mirtingumo registracijos ir gyventojų surašymo, jungimo metodo ir gautos informacijos pranašumas vertinant mirtingumo diferenciaciją straipsnyje iliustruojamas kai kuriais Lietuvos gyventojų mirtingumo skirtumų pagal tautybę tyrimo rezultatais.

Demografinių tyrimų jungiant mikroduomenų bazes apžvalga rodo, kad iki šiol tik nedaugelis Europos šalių įvairių gyventojų sociodemografinių grupių mirtingumo skirtumų tyrimams naudoja mikrolygmens informaciją paremtus rodiklius, gaunamus jungiant mirties registrų ir gyventojų surašymo duomenų bazes. Daugumoje šalių (ypač Rytų ir Vidurio Europos regione) dar tebetaikant riboto informatyvumo agreguotus demografinės statistikos duomenis, mirtys ir gyventojų pasiskirstymas pagal sociodemografines grupes nustatomas remiantis skirtingais duomenų šaltiniais: duomenys apie mirusiuosius pagal grupes nustatomi pagal trečiųjų asmenų (pvz., artimųjų) nurodytą informaciją mirties įrašuose, o rodiklių skaičiavimams reikalingi gyventojų skaičiaus duomenys – pagal pačių individų nurodytą informaciją. Išsamesnis tokio informacijos šaltinių neatitikimo (mokslinėje literatūroje įvardijamas skaitiklio ir vardiklio problema) vertinimas leidžia teigti, kad tai gali labai iškreipti kai kurių gyventojų grupių mirtingumo rodiklius ir todėl gali teikti klaidingą informaciją gyventojų (demografinės) ir sveikatos politikos rengėjams bei vykdytojams.

1 pav. Mirtingumo rodiklių santykiai pagal tautybę
Puasono regresijos mirtingumo rodiklių santykiai pagal tautybę, apskaičiuoti remiantis su 2001 m. gyventojų surašymu sujungtais ir nesujungtais duomenimis. 30 metų ir vyresni Lietuvos vyrai ir moterys, 2001–2004 m.

Nesujungti – mirtingumo skirtumų rodikliai, apskaičiuoti naudojant mirties įrašuose nurodytus informacijos apie tautybę duomenis. **Sujungti** – mirtingumo skirtumų rodikliai, apskaičiuoti sujungus mirčių registro ir gyventojų surašymo mikroduomenis (t. y. informacijos apie mirusiųjų tautybę šaltinis – gyventojų surašyme nurodyta informacija)

Lietuvoje atlikus šių duomenų šaltinių teikiamos informacijos įtakos mirtingumo sociodemografiniams skirtumams (apskaičiuotiems remiantis su gyventojų surašymu nesujungtais duomenimis) vertinimus (toks vertinimas yra vienintelis Vidurio ir Rytų Europos regione) leido atskleisti didelius informacijos apie tą patį individą surašymo ir mirties įrašuose nesutapimus, įvertinti mirties įrašų informacijos patikimumo lygį, duomenų kokybę bei šių nesutapimų pasekmes vertinant mirtingumo skirtumus pagal tautybę.

Tyrimo metu buvo nustatyta, kad informacijos apie tautybę iškreipimas mirties įrašuose lemia gana dideles mirtingumo pagal tautybę rodiklių paklaidas. Pavyzdžiui, remiantis mirtingumo rodiklių santykiais (rodančiais, kiek kartų mirtingumas vienoje gyventojų (pvz., tautybės) grupėje yra didesnis ar mažesnis nei lyginamojoje gyventojų grupėje), gautais remiantis tik mirčių registravimo informacija (jų nejungiant su gyventojų surašymo duomenimis), rusų, lenkų (tik moterų) ir visų kitų tautybių gyventojų mirtingumas yra mažesnis nei lietuvių (1 pav.). Tačiau šiuos mirčių registravimo mikroduomenis sujungus su gyventojų surašymo duomenimis ir šitaip patikslinus informaciją, gaunami visai kiti rezultatai – lietuvių vyrų ir moterų mirtingumas mažesnis nei rusų, lenkų ir visų kitų tautybių žmonių (Jasilionis ir kt., 2012).

Tokio naujos kartos tyrimo metodo taikymas ne tik leido patikimiau įvertinti esamą situaciją, bet ir atskleisti mirties įrašuose esančias duomenų apie mirusiojo sociodemografinį ir socioekonominį statusą kokybės problemas, kurių kilo ir kitoms šalims, atlikusioms panašius tyrimus (Eschbach ir kt., 2006; Kunst ir kt., 1998; Valkonen, 1993).

Straipsnis parengtas Lietuvos socialinių tyrimų centre vykdomam moksliniam tyrimui, finansuojamam Europos socialinio fondo lėšomis pagal visuotinės dotacijos priemonę (Lietuvos Mokslo tarybos projekto Nr. VP1-3.1-SMM-07-K-02-067).

Literatūra

- Jasilionis D., Stankūnienė V., Ambrozaitienė D., Jdanov D. A., Shkolnikov V. M. (2012). Ethnic mortality differentials in Lithuania: contradictory evidence from longitudinal census-linked and unlinked data. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 66(6), p. e7.
- Eschbach K., Kuo Y. F., Goodwin J. S. (2006). Ascertainment of Hispanic ethnicity on California death certificates: implications for the explanation of the Hispanic mortality advantage. *American Journal of Public Health*, 96, p. 2209–2215.
- Kunst A. E., Groenhouf F., Borgan J.-K., Costa G., Desplanques G., Faggiano F., Hemström Ö., Martikainen P., Vågerö D., Valkonen T., Mackenbach J. P. (1998). Socio-economic inequalities in mortality. Methodological problems illustrated with three examples from Europe. *Revue d'Épidémiologie et de Santé Publique*, 46(6), p. 467–479.
- Valkonen T. (1993). Problems in the measurement and international comparisons of socio-economic differences in mortality. *Social Science and Medicine*, 36(4), p. 409–418.